

Marja Anneli Mäkelä 1924–2013

Muinaistieteellisen toimikunnan ja Museoviraston palveluksessa pitkän päivätyön tehnyt filosofian maisteri Marja Mäkelä kuoli Helsingissä 23. heinäkuuta 2013. Hän oli syntynyt Lahdessa kauppiasperheen tyttäreksi 25. joulukuuta 1924 ja oli kuollessaan 88-vuotias.

Marja Mäkelä kävi koulun kotikaupungissaan Lahdessa, suoritti ylioppilastutkinnon vuonna 1943 ja tuli Helsinkiin opiskelemaan Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosastolle. Arkkitehdin tutkinnon ensimmäisen osan hän suoritti joulukuussa 1948, mutta omien sanojensa mukaan hänelle oli jo selvää, että se ei ole hänen alansa. Oma ala taidehistoria löytyi muutaman vuoden etsinnän jälkeen, kun hän sai tilapäistyötä Muinaistieteellisen toi-

mikunnan historiallisella osastolla apulaisamanuenssin nimikkeellä maaliskuussa 1951. Hänen nimikirjaotteensa osoittaa, että paljon puhutut pätkätyöt eivät ole vain meidän aikamme ilmiö: Marja Mäkelällä oli maaliskuun 1951 ja helmikuun 1965 välisenä aikana yhteensä 39 työsuhdetta Muinaistieteelliseen toimikuntaan, apulaisamanuenssina, amanuenssina ja tutkimusapulaisena. 1.2.1965 hänet nimitettiin ylimääräiseksi amanuenssiksi ja 1.1.1971 amanuenssiksi. Vasta perustetun Museoviraston tutkimusosaston historian toimiston tutkijaksi hänet nimitettiin 1.3.1972. Tästä virasta hän jäi eläkkeelle 31.12.1991. Eläkkeelle jäädessään hän oli ollut toimikunnan ja viraston palveluksessa runsaat 40 vuotta. Toimikunnan historiallisen osaston johtajan virkaa hän hoiti sijaisena vuoden 1971 ajan ja viraston tutkimusosaston historian toimiston toimistopäällikön virkaa useaan otteeseen vuosina 1972–1979.

Taidehistorian opinnot Helsingin yliopistossa Marja Mäkelä suoritti kokonaan työn ohessa, humanististen tieteiden kandidaatin tutkinnon 1958 ja filosofian kandidaatin tutkinnon 1967 sekä sai filosofian maisterin arvon 1968. Sivuvaineina hän opiskeli arkeologiaa ja kansatiedettä.

Opintomatkoja hän teki erityisesti Italiaan useaan otteeseen 1950-luvulla. Arkistotutkimuksia varten hän oleskeli Ruotsissa monta periodia 1960- ja 70-luvulla. Hän osallistui myös Muinaistieteellisen toimikunnan kirkkoinventointeihin lukuisilla paikkakunnilla 1950-luvulla ja luetteloi museokokoelmia esimerkiksi Rautalammilla 1959. Myöhemmin hän vastasi virkatyönään Museoviraston kartanoinventoinneista. Suomessa tuskin oli sellaista kartanoa, jossa hän ei olisi käynyt.

Marja Mäkelä erikoistui esinehistoriaan, erityisesti huonekaluihin ja interiööreihin. Voi sanoa, että hän oli aikanaan yksi alansa huippuasiantuntijoista Suomessa. Ammatin saloihin hänet koulutti työssään osastonjohtaja Riitta Pylkkänen. Vahvan ja määrätietoisen Pylkkäsen näkemykset museotyöstä periytyivät pitkälti Marja Mäkelän työn ohjenuoriksi. Professori Lars Pettersson oli hänen yliopisto-opettajistaan tärkein. Oman työuransa ja kouluttautumisensa perusteella hän oli vakaasti sitä mieltä, että museoammattilaiseksi oppii vain käytännön töissä, ”esinevarastoissa konttaamalla” – erikoisalan yliopisto-opintoja tarvitaan teoreettisen taustan luomiseen, mutta museotyön oppii vain tekemällä. Museologiaan hän ei uskonut. Työvuosiensa aikana hän oppi tuntemaan Kansallismuseon historialliset kokoelmat läpikotaisin. Mutta se ei tietenkään ollut kaikki: hän seurasi tiiviisti alansa kirjallisuutta ja sen tuntemuksessa hän oli loppuvuosiinsa saakka omaa luokkaansa. Interiöörien suunnittelussa ja ylläpidossa (esim. Urajärvi, Alikartano, Kahiluoto, Jakkarila) Marja Mäkelä oli omana aikanaan ylittämätön, ja hän laati virkauransa aikana myös lukuisia muita näyttelyitä Kansallismuseoon. Itse hän puhui usein kahdesta näyttelystään: toinen koirista, toinen silmälaseista.

Marja Mäkelän aikana ei käytetty sanaa verkostoituminen, mutta hän oli erittäin monipuolisesti verkostoitunut henkilö, sekä kotimaassa että kansainvälisesti. Hänen kotimainen verkostonsa käsitti kollegoita maan kaikista sen ajan ammattimuseoista – ei ollut museopäiviä, joilla hän ei aktiiviaikanaan olisi käynyt – mutta myös antiikkikaupan piiristä. ICOMin Taideteollisuuskomiteassa hän toimi aktiivisesti vuodesta 1976 ja kävi lähes vuosittain sen kokouksissa eri puolilla Eurooppaa. Skandinaavisen museoliiton jäsenyys ja osallistuminen sen kokouksiin toi hänelle paljon pohjoismaisia kontakteja. Niinpä hänellä oli aina tarpeen vaatiessa ulkomainen kollega, jolta kysyä neuvoa pulmatilanteessa, olipa kysymyksessä mihin Euroopan maahan tahansa liittyvä ongelma. Apu toimi myös toiseen suuntaan, ja hänellä oli lukuisia kollegiaalisia ystävyyssuhteita ympäri Euroopan. Marja Mäkelää voikin sanoa sivistyneeksi eurooppalaiseksi, joka tunsi maanosamme kulttuurin juurta jaksain ja oli käynyt useimmissa sen maissa ja kaikissa tärkeissä museoissa. Tuohon aikaan se ei ollut yhtä yleistä kuin nykyään.

Marja Mäkelän luottamustoimiin kuuluivat ICOMin Suomen osaston hallituksen jäsenyys ja Taideteollisuusmuseon neuvottelukunnan jäsenyys. Suomen museoliittoon hän oli liittynyt ainajäseneksi aikana, jolloin se oli vielä yksityishenkilöille mahdollista.

Marja Mäkelä näki pitkän työuransa aikana suuren muutoksen Suomen museokentässä ja myös omassa työpaikassaan Museovirastossa. 1970-luku oli Suomen valtionhallinnossa voimakkaan byrokratisoitumisen kautta, eikä sen myötä tullut uusi toimintakulttuuri sen paremmin kuin muutto Kansallismuseon vanhahtavasta ja familiääristä ilmapiiristä virastotaloon ollut hänelle mieleinen. Mutta työn varsinainen perusosa, museotyö, säilyi ennallaan ja antoi hänen työelämälleen sen varsinaisen sisällön ja merkityksen.

Eläkkeelle jäätyään hän sai käyttöönsä kirjoituspöydän Nervanderinkadun kirjaston kellarin yhdestä varastohuoneesta ja jatkoi siellä käymistä aivan viime vuosiin asti. Näin hän pystyi edelleen seuraamaan alansa ammattikirjallisuutta. Kirjastossa hän sai usein vastata nuorempien kollegojen kysymyksiin. Muutenkin hän halusi pysyä ajan tasalla viraston ja museoalan tapahtumista. Hänen hoikka hahmonsaa vaeltamassa viraston ja kodin väliä Cygnaeuksenkatua ja Museokatua pitkin oli tuttu näky. Käsité vapaa-aika ei ollut hänelle erityisen tuttu, mutta perintöhuvila Lahden Jalkarannassa oli hänelle rakas. Siellä hän vietti kesälomansa ja muut vapaapäivänsä luontoa seuraten, puutarhaa hoitaen – ja loputonta huolta talon (ja uimakopin) kunnosta kantaen.

Kaltaiselleni 30 vuotta nuoremmalle (sekä ikä- että virkavuosissa) tulokkaalle valkeni nopeasti, että vastapäisen huoneen naapuri oli älykäs, henkevä, huumorintajuinen – ja äärimmäisen outo, sympaattisella tavalla. Marja Mäkelä oli persoona, jolla oli vahvat mielipiteet kanssaihmisistään.

Hänen lähipiirinsä virastossa muodostui pienestä joukosta kollegoita, joista hän käytti kollektiivinimeä ”intelligentsia”. Vahvat ammatilliset näkemykset usein sarkasmilla höystettyinä tulivat selkeästi esiin hänen kanssaan keskustellessa. Tiedän, että en ole ainoa, joka katsoo oppineensa paljon häneltä vuosien varrella. Olemme menettäneet etevän ja professionellin emeritakollegan ja persoonallisen ystävän.

Antti Metsänkylä

Kuva: Marja Mäkelä työhuoneessaan Suomen kansallismuseon 3. kerroksessa noin vuonna 1970. Kuvaaja tuntematon, Museoviraston kuvakokoelmat.